

DRIE VO-SCHOLEN VOOR HET VOETLICHT

Wat willen scholen bereiken met hun kunstonderwijs en wat vinden hun (oud-)leerlingen daar van? Reyer Ploeg, onderzoeker bij het lectoraat Muziek in Onderwijs (Hogeschool Leiden), zocht het uit op drie vo-scholen die kunst een belangrijke plaats hebben gegeven in hun curriculum. Komen de door de scholen beoogde effecten overeen met de ervaringen van hun leerlingen?

Waarom en hoe zetten middelbare scholen kunst centraal in hun onderwijs en welke betekenis heeft dit voor betrokkenen? Deze vragen werden voorgelegd aan het Vathorst College (Amersfoort), het Lentiz Floracollege (Naaldwijk) en de Vinse School (Amsterdam). Zowel het Vathorst College als het Lentiz Floracollege zijn cultuurprofiel scholen, de Vinse school heeft de kunstvakken ook een prominente plek in het curriculum gegeven.

Om de vragen te kunnen beantwoorden, werden lessen en vergaderingen geobserveerd, interviews en groepsgesprekken gehouden en enquêtes afgenomen met 235 betrokkenen, waaronder rectoren, kunstvakdocenten, leerlingen, ouders, oud-leerlingen en extern betrokkenen zoals buurtverenigingen, en zijn school- en cultuurprofielplannen geanalyseerd. Één ding werd duidelijk, de kracht en impact van het kunstonderwijs op

de drie scholen gaat veel verder dan management en kunstvakdocenten beogen.

HET MODEL VAN BRONFENBRENNER

Het Nederlandse onderwijs, met het jaarklassensysteem en vaak een tjokvol curriculum, scheidt monoculturen waarin weinig ruimte is voor (leer) diversiteit, niet-weten en spel (Bransen, 2019). Dat roept de vraag op of er nog wel ruimte

KUNST IN ONDERWIJS VERRAST

Leerlingwerk 5 havo Vathorst
College (Amersfoort) Fairy Cottage -
Een plek waar je jezelf terug kunt
trekken

“DAT HET ONDERWIJS VOOR DE LEERLINGEN VITALER EN GEZONDER WORDT BIJVOORBEELD, OMDAT KUNSTONDERWIJS HEN MOTIVEERT, HEN RUST GEEFT EN HUN STRESS VERMINDERT”

is om tegemoet te komen aan hoe kinderen zich van nature ontwikkelen. Kunstonderwijs helpt jonge mensen hun blik te verruimen en hun leefwerelden te verrijken (Biesta, 2017). Er is meer inzicht nodig in de effecten van kunstonderwijs op de ontwikkeling van leerlingen en op hun persoonlijk thuis raken in de wereld, om te laten zien hoe kunst het onderwijs kan verrijken. Dit onderzoek probeert hier een bijdrage aan te leveren door drie vo-scholen voor het voetlicht te brengen die kunst een prominente rol geven in hun onderwijs.

Om de (uit)werking van kunstonderwijs vanuit verschillende perspectieven te kunnen bekijken, is gebruik gemaakt van het ecologische

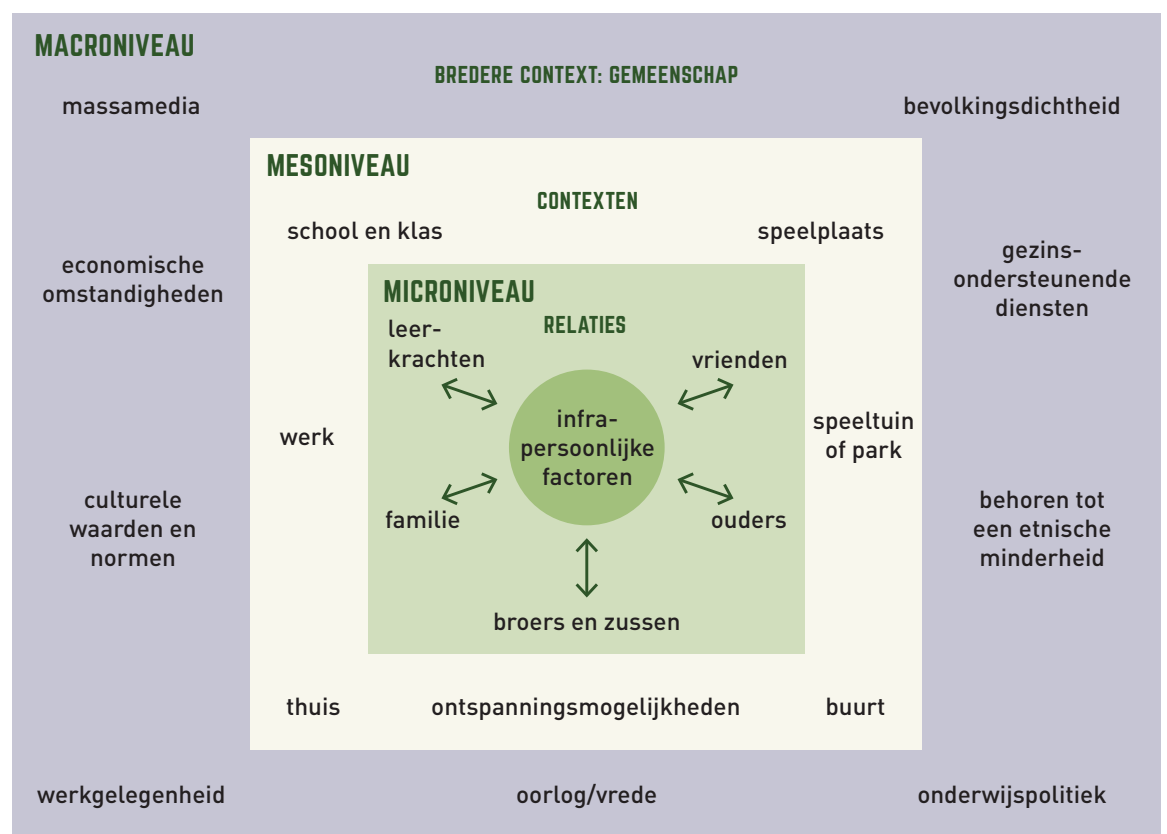
model van Bronfenbrenner (1977). Bronfenbrenner stelt dat de ontwikkeling van kinderen wordt beïnvloed door hun omgeving. Het oorspronkelijke model is weergegeven in cirkels die de verschillende *niveaus van omgeving* of *systemen* laten zien die de ontwikkeling van kinderen beïnvloeden (zie figuur 1).

De binnenste cirkel laat het microsysteem van directe relaties zien, dat wil zeggen de invloed van ouders, docenten en andere kinderen op de leerlingen. De volgende cirkel representeert het mesosysteem van onderlinge relaties, zoals die tussen ouders en de school. Daarna komt het exosysteem van niet-directe sociale invloeden, zoals die van de lokale politiek en het werk van ouders. De buitenste

cirkel vertegenwoordigt het macrosysteem van de bredere culturele context waarin het kind zich bevindt, zoals sociale klasse of religie. In het onderzoek komt dus niet alleen iedereen óp, maar ook rond de scholen aan het woord over de betekenis van, in dit geval het kunstonderwijs dat er wordt gegeven.

WAT DE SCHOLEN BEOGEN

Wat beogen het management en kunstvakdocenten met hun kunstonderwijs en hoe ervaren leerlingen en oud-leerlingen dat zelf? Uit de analyse van schoolplannen, cultuurprofielplannen en interviews met management en docenten komt naar voren dat de drie scholen kunstonderwijs in het curriculum belangrijk vinden om leerlingen in contact met de

Figuur 1 Model Bronfenbrenner, de niveaus

wereld te brengen. Bovendien vindt men dat kunstonderwijs leerlingen hun gevoelens en gedachten laat onderzoeken en uitdrukken. Daarbij nodigt het hen uit om zich kwetsbaar op te stellen, waardoor ze zichzelf en hun medeleerlingen goed leren kennen en elkaars verschillen leren accepteren en waarderen. Leerlingen herkennen dit: 'Als je allemaal dezelfde opdracht krijgt, dan zie je dat mensen het heel anders kunnen aanpakken [...] en denk je: 'ik doe het verkeerd'. Maar dan moet je juist leren: 'jij pakt het anders aan omdat je er gewoon een hele andere gedachtestroom bij hebt', en dat is juist zo mooi'.

Uit de enquête, gehouden onder 147 leerlingen, blijkt dat ruim 70% het er mee eens is dat je door kunst meer respect ontwikkelt voor anderen. Daarnaast komt uit de schoolplannen naar voren dat scholen beogen dat leerlingen zelfvertrouwen opbouwen bij de kunstvakken en vaardigheden leren als kritisch denken, problemen oplossen, reflecteren, verbeelden, presenteren, samenwerken en effectief communiceren. Deze vaardigheden nemen ze vervolgens mee naar andere vakken en hun persoonlijke leven, zo blijkt uit de interviews met en kunstzinnige uitingen van leerlingen.

Oud-leerlingen beamen dat ze door de kunstvakken een groei hebben doorgemaakt die nog steeds weerklinkt in hun leven: 'Ik heb ontzettend veel gehad aan die ervaringen, ik kan daardoor veel breder kijken. Dat merk ik nu ik bouwkunde studeer in Delft. Mijn studiegenoten denken veel meer rechttoe, rechtaan'. Een ander zegt: 'Ik denk dat het besef van de waarde ervan veel later is gekomen. Ik merkte op mijn opleiding dat andere studenten nog nooit hadden gepresenteerd of voor een grote groep hadden gedaan. Bij ons moest je in de eerste bijvoorbeeld al solo zingen, dat is echt super

spannend, maar het is dan een soort van normaal, dus dan zet je je eroverheen. Ik merkte pas later dat niet iedereen dat heeft geleerd'.

MEER POSITIEVE ERVARINGEN

Maar (oud-)leerlingen hebben nog veel meer te vertellen over de betekenis die kunstonderwijs voor hen heeft. Ze geven te kennen dat kunstonderwijs hen motiveert voor school, hen rust geeft, hen laat reflecteren, dat het hun grenzen verlegt en hun blik opent. Zo rapporteren ze dat het hen op twee manieren motiveert voor het leren op school: om samen met zoveel mensen van je eigen leeftijd met kunst bezig te zijn en om van hun kunstdocenten het werk als kunstenaar mee te krijgen.

Uit de enquête komt naar voren dat wanneer leerlingen de zin: 'Door het werken met kunst op school...' moeten afmaken, ze vaak schrijven dat het leuk(er) is op school, dat ze door de afwisseling die kunstonderwijs biedt meer zin, motivatie en plezier hebben. Leerlingen beschrijven hoe kunstvakken hen helpen meer rust op school te ervaren, waardoor ze ook beter bij andere vakken kunnen opletten, en minder stress hebben: 'Ik heb altijd echt best wel veel stress, en het is gewoon een manier om jezelf even wat rustiger te krijgen. Ik speel nu piano als ik gestrest ben en dat had ik niet kunnen weten als de school niet zei: "je moet noten gaan leren"'.
●

Ruim 70% van de leerlingen geeft te kennen dat ze door kunstonderwijs beter kunnen reflecteren, zichzelf beter leren kennen en zo een persoonlijke groei doormaken. Dit inzicht komt vaak gaandeweg: 'Ik denk dat het belangrijk is dat er niet vanaf het begin een keuze is of je kunstvakken krijgt. Eerst weet je nog niet dat het je zo kan helpen. En dan word je verplicht, en dan kom je er achter hoeveel je er eigenlijk aan hebt'. Twee derde van de bevrage

leerlingen geeft te kennen dat je met kunstonderwijs je grenzen verlegt en dat je daar ook in je dagelijks leven profijt van hebt: 'Ik heb dat altijd, bijvoorbeeld als ik tegen mensen geen nee durf te zeggen, dat ik dan denk: maar als ik bij beeldend mijn grenzen kan verleggen, waarom zou ik dat in mijn eigen leven ook niet kunnen?' En een andere leerling: 'De kunst opdrachten zijn echt de enige opdrachten waar ik mijn grenzen verleg, waar ik me heel bewust ben van: oké nu gaan we iets totaal anders proberen'.

Leerlingen en oud-leerlingen beschrijven ten slotte hoe het kunstonderwijs van alles voor hen opent. Het opent hun blik om op andere manieren naar zichzelf, naar kunst en naar de wereld te kijken, het opent nieuwe denkpaden, of het zien van mogelijkheden buiten de gebaande paden. Het opent, omdat creativiteit en moed worden aangemoedigd en ze daarin ook leren om te durven falen. 'Het opent een deur naar een nieuwe wereld', aldus een oud-leerling.

De uitkomsten laten zien dat de impact van kunstonderwijs op de drie scholen groter en veelzijdiger blijkt dan management en kunstvakdocenten nastreven. Datgene wat de scholen noemen in hun visieplannen en missiestatements wordt zeker waargemaakt, tegelijkertijd legt het onderzoek ook nieuwe facetten van hun kunstonderwijs bloot. Dat het onderwijs voor de leerlingen vitaler en gezonder wordt bijvoorbeeld, omdat kunstonderwijs hen motiveert, hen rust geeft en hun stress vermindert. Maar bovenal: door de afwisseling die kunstvakken bieden, blijft naar school gaan léuk. En dat effect is niet te onderschatten. ●

Mara van Dijk is wetenschapscommunicator aan Hogeschool Leiden.
Reyer Ploeg is docent en onderzoeker bij het lectoraat Muziek in Onderwijs van Hogeschool Leiden.

MEER WETEN?

Wil je weten hoe je als school kunst een centrale rol kunt geven in het onderwijs? Kom dan naar het symposium *Kunst in Onderwijs*, op 1 oktober 2024 op het Vathorst College in Amersfoort. Voor meer informatie: Reyer Ploeg ploeg.r@hlsleiden.nl

- Biesta, G.J.J. (2017). *Door kunst onderwezen willen worden*. ArtEZ Press.
- Bransen, J. (2019). *Gevormd of vervormd? Een pleidooi voor ander onderwijs*. ISVV Uitgevers
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*, 32, 513-531.